

PROGOVORI O PREGOVORIMA

Beogradska otvorena škola

BOŠ
BEOGRADSKA
OTVORENA
ŠKOLA

78/2021

Bilten o procesu pregovora
o pristupanju Srbije Evropskoj uniji

O (NE)OPRAVDANIM KRITIKAMA

OPEN BALKAN ILI OTVORENO BALKANSKI

TEMA BROJA STR. 4-7

U FOKUSU STR. 12-15

COP26 i poruke koje donosi

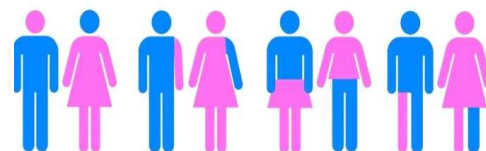
TRENTAK ISTINE U GLAZGOVU

KOLUMNAMA STR. 16-18

Referendum i Zakon o referendumu

POMAK NEDOVOLJAN, MOTIVI UPITNI

AKTUELNO STR. 19-20

EU, Srbija i položaj žena

KOME TREBA FEMINIZAM?

CIVILNO DRUŠTVO ZA
UNAPREĐENJE PRISTUPANJA
SRBIJE EVROPSKOJ UNIJI

Švedska
Sverige

- 3** | **PREGLED MESECA**
- 4** | **TEMA BROJA**
O (ne)opravdanim kritikama
OPEN BALKAN ILI OTVORENO BALKANSKI
- 8** | **INTERVJU**
Bojan Elek
TEMA PROŠIRENJA EU JE ZA REDOVNE OKOLNOSTI
- 12** | **U FOKUSU**
COP26 i poruke koje donosi
TRENUTAK ISTINE U GLAZGOVU
- 16** | **KOLUMNA**
Referendum i Zakon o referendumu
POMAK NEDOVOLJAN, MOTIVI UPITNI
- 19** | **AKTUELNO**
EU, Srbija i položaj žena
KOME TREBA FEMINIZAM?
- 21** | **PREDSTAVLJAMO**
Saradnja civilnog društva i javne vlasti
ŠIROK PROSTOR ZA POBOLJŠANJE

PRIJAVITE SE OVDE DA REDOVNO DOBIJATE MESEČNI BILTEN O PROCESU PREGOVORA SRBIJE SA EU

IMPRESUM

Izdavač: Beogradska otvorena škola (BOŠ)
Bulevar oslobođenja 177, 11000 Beograd, Srbija
www.bos.rs

Urednici: Jelena Jorgačević, Branislav Cvetković, Miljana Jovanović

Autori: Milorad Bjeletić, Tatjana Avramović, Mirjana Jovanović, Lazar Jovčić, Branislav Cvetković, Miljana Jovanović, Mina Kuzminac, Goran Radlovački, Aleksandra Đurović, Vladimir M. Pavlović

Lektura: Marijana Milošević

Dizajn i prelom: Damir Matić

Ova publikacija je nastala u okviru projekta „Civilno društvo za unapređenje pristupanja Srbije Evropskoj uniji” koji Beogradska otvorena škola realizuje uz podršku Švedske. Stavovi i mišljenja autora izneti u ovoj publikaciji ne predstavljaju nužno i mišljenje Beogradske otvorene škole i donatora.

4. novembar

U Beogradu održan sastanak lidera inicijative Otvoreni Balkan

Na sastanku lidera inicijative Otvoreni Balkan, održanom 4. novembra, predsednik Srbije Aleksandar Vučić, premijer Albanije Edi Rama i potpredsednik Vlade Severne Makedonije Nikola Dimitrov dogovorili su formiranje Implementacionog saveta koji će koordinirati sprovođenje ove inicijative kako bi se ideje efikasnije sprovodile u praksi. [Više...](#)

5. novembar

Održana plenarna sednica NKEU

Na devetoj plenarnoj sednici Nacionalnog konventa o EU zaključeno je da su kultura dijaloga i saradnja na svim nivoima društva neophodni za dalji napredak u ispunjavanju političkih kriterijuma i zahteva koji se odnose na ekonomski razvoj, zaštitu zdravlja i životne sredine. Napredak Srbije u oblasti vladavine prava i u normalizaciji odnosa s Kosovom je ključan i nastaviće da određuje opštu dinamiku pregovora o pristupanju, poručio je šef Delegacije EU u Srbiji koji je prisustvovao sednici. [Više...](#)

10. novembar

Poznati detalji buduće vojne strategije EU

Nacrt Strateškog kompasa Evropske unije ukazuje na pretnje s kojima se Unija suočava i pokriva oblasti upravljanja krizama, otpornosti, razvoja sposobnosti, kao i partnerstva, u cilju zajedničke strateške vizije EU bezbednosti i odbrane za narednih pet do deset godina. Prema Nacrtu, EU ostaje otvorena za angažovanje u pitanjima bezbednosti i odbrane sa UK i obavezuje se na jačanje dijaloga sa Zapadnim Balkanom, istočnim i južnim susedstvom, Indo-Pacifikom i Latinskom Amerikom. [Više...](#)

12. novembar

Referendum o izmeni Ustava u januaru

Referendum o promeni Ustava u oblasti pravosuđa održaće se 16. januara, dva i po meseca pre održavanja izbora, najavljenih za 3. april. Izmena Ustava u oblasti pravosuđa, radi obezbeđivanja nezavisnosti ove grane vlasti, jedan je od kriterijuma za članstvo u Evropskoj uniji. Proces je formalno pokrenula Narodna skupština u junu ove godine, a prva verzija ustavnih amandmana utvrđena je u septembru. [Više...](#)

25. novembar

Evropska komisija predložila pravila o političkom oglašavanju

Evropska komisija je predstavila predlog novih pravila o političkom oglašavanju koja treba da pomognu građanima da bolje razumeju političke oglase i shvate ko iza njih stoji. Komisija je predložila i ažuriranje postojećih pravila EU o mobilnim građanima i njihovom pravu da glasaju na lokalnim i evropskim izborima, kao i pravila o finansiranju evropskih političkih stranaka i fondacija. [Više...](#)

O (ne)opravdanim kritikama

OPEN BALKAN ILI OTVORENO BALKANSKI

Inicijativa Otvoreni Balkan zaslužuje uslovnu podršku. Od trojice lidera nismo još uvek dobili objašnjenje koji je to deo u Akcionom planu za Zajedničko regionalno tržište iz 2020. koji će zbog Otvorenog Balkana biti unapređen, u odnosu na ono što bi inače dobili primenom Akcionog plana? U slučaju da takva dodata vrednost ne postoji, Otvoreni Balkan je samo autentičan pokušaj da se ispuni Akcioni plan za Zajedničko regionalno tržište, što, da se razumemo, nije malo. Inicijativa Otvoreni Balkan treba da postane predmet oštre kritike ukoliko se pokaže da je još jedan izgovor za izbegavanje korenitih promena, pre svega u vladavini prava, u zemljama potpisnicama ili ako bude naivan pokušaj da proces pristupanju EU svede isključivo na ekonomske aspekte.

Regionalna inicijativa dva premijera, Zorana Zaeva i Edija Rame, i jednog predsednika, Aleksandra Vučića, koju poznamo kao Otvoreni Balkan izaziva pažnju, kontroverze, podozrenje, kritike s raznih strana, čak i od onih od kojih se to ne bi očekivalo, i, osim iz službenih režimskih krugova, vrlo malo javne podrške. To traje već više od dve godine, od 10. oktobra 2019, kada su u Novom Sadu tri lidera objavila Novosadsku deklaraciju o uspostavljanju slobodnog protoka ljudi, robe, usluga i kapitala na Zapadnom Balkanu, tzv. „malog Šengena“ između tri zemlje.

Poznato i razložno, a ima li smisla

Počelo je, barem za širu javnost, iznenada, na pomenutom samitu tri lidera u Novom Sadu, oktobra 2019. Razgovaralo se o tome već nekoliko godina, uglavnom preko Atlantika i u tišini uticajnih nevladinih organizacija i lobističkih firmi. Ideja da se zemlje koje su na putu prema EU moraju pripremati za jedinstveno tržište EU tako što će „vežbati“ kod kuće i u regionu – nije iznenađenje, na tome se radi godinama, već što se sastanak na tu temu, u Novom Sadu dešavao bez predsedavanja ili posredovanja stranaca. Sve što smo toga dana, a i kasnije, u ove dve godine, čuli od predsednika i dva premijera je zvučalo poznato i razložno: od parole „Balkan balkanskim narodima“, devetnaestovekovne antiimperijalističke ideje balkanskih socijalista (ali i nekih krunisanih glava), preko razboritog uvida da bi jednom, ali stvarno, mogli i sami da uradimo nešto korisno za sebe bez pritiska stranaca, da se priznaje sve dosad regionalno postignuto, a inicirano od strane EU, do spoznaje da se uvođenje četiri slobode, na kojima je zasnovana EU (sloboda kretanja robe, usluga, ljudi i kapitala), na Zapadni Balkan isplati svima kroz razvoj i napredak.

Jednom rečju, Deklaraciji iskreni zagovornici evropske integracije i regionalne saradnje nemaju šta prigovoriti. Sledeći sastanak je održan vrlo brzo, već 10. novembra 2019. u Ohridu, na kome su želje iz Deklaracije dodatno razrađene po tačkama, od putovanja samo s ličnom kartom, preko zajedničkih radnih dozvola i prepoznavanja kvalifikacija, do olakšanog tranzita robe i nesmetanog protoka kapitala. Nastavak u istom tonu i

Otvoreni Balkan zaslužuje podršku, a vredi onoliko koliko se zbog te inicijative stvarno popravljaju uslovi u kojima se posluje i živi u regionu ili makar njegovom delu koji pokriva. Inicijativa ima smisla onoliko koliko Evropskoj uniji približava (zasad) tri zemlje učesnice i ceo region, „nadograđujući se na agendu Berlinskog procesa i uz fokus na brzu i prilagođenu realizaciju“.

duhu je usledio u Tirani, 21. decembra iste godine, uz ponavljanje tema i zaključaka. Pod utiskom razornog zemljotresa u Draču koji se desio mesec dana ranije, naglašena je nužnost jače međusobne saradnje u vanrednim situacijama (koja je bliže uređena tek juna 2021. sporazumom u Skoplju, u međuvremenu ratifikovanim u Skupštini Srbije¹).

Nakon tri meseca intenzivnih aktivnosti kojima se optimistički završila 2019, jednog video sastanka održanog 30. oktobra

¹ <http://www.parlament.gov.rs/upload/archive/files/cir/pdf/zakoni/2021/1846-21.pdf>

Izvor: predsednik.rs

2020. (na kome je potvrđen dogovor o putovanju sa ličnom kartom i međusobna podrška i saradnja u vezi Kovida-19), zbog pandemije je sve odloženo na godinu i po dana, do leta 2021.

Ostavljamo na trenutak Otvoreni Balkan i prelazimo na inicijativu Zajedničko regionalno tržište (*Common Regional Market, CRM*),² potpisanu na sastanku Berlinskog procesa, koji je organizovan u Sofiji 10. oktobra 2020. Tom prilikom su usvojena dva dokumenta, prvi je politička deklaracija, koja se, uzgred, ne razlikuje mnogo od sličnih prethodnih. Drugi dokument je detaljan Akcioni plan za period 2021–2024.³ za postizanje Zajedničkog regionalnog tržišta. Postavlja se pitanje: da li su Otvoreni Balkan i Zajedničko regionalno tržište isto? Ako nisu, u čemu se zapravo razlikuju? Da li Otvoreni Balkan uopšte ima šanse pored Zajedničkog regionalnog tržišta iza koga stoje, pre svega, svih šest potpisa nosilaca političke moći na Zapadnom Balkanu (u odnosu na tri u slučaju Otvorenog Balkana), a zatim i moćna bilateralna podrška najmoćnijih država članica, pre svega Nemačke, a konačno i autoritet Evropske komisije koja ima i primamljiv Ekonomski i investicioni plan? To je osnovni argument, makar za domaću i stranu javnost, zbog kojeg ostali sa Zapadnog Balkana, pre svih Crna Gora, već dve godine odbijaju da učestvuju u nečemu što prati loš glas da je moguća utešna zamena za pravu integraciju u EU ili što, potencijalno, može biti u konfliktu s regionalnim inicijativama za saradnju koje su već potpisali.

Jači od pravopisa

Inicijativa u početku pretenciozno nazvana „mali Šengen“ je 29. juna 2021. na sastanku u Skoplju promenila ime u Open Balkan. Očigledna pravopisna greška u imenu. Na engleskom

² <https://www.wb6cif.eu/wp-content/uploads/2020/11/CRM-Factsheet-EN.pdf>

³ <https://www.wb6cif.eu/wp-content/uploads/2020/11/Final.-CRM-2021-2024-AP.pdf>

se Balkan, u značenju Balkansko poluostrvo piše the Balkans (sa „s“ na kraju reči), a samo Balkan je prisvojni pridev, u značenju „balkanski“ (na primer *Balkan countries*, znači balkanske države, dok je balkansko poluostrvo *Balkan Peninsula*). Inicijativa, koja se od početka trudi da bude autentična i originalna, utiče, izgleda, i na engleski pravopis.

Učestvovalo je preko 350 predstavnika poslovnog sveta iz celog regiona. Kako su izvestili mediji i Vlada Srbije na svojoj veb-stranici,⁴ lideri su potpisali tri dokumenta, od toga dva memoranduma i jedan sporazum: Memorandum o razumevanju o saradnji na olakšanju uvoza, izvoza i kretanja robe na Zapadnom Balkanu, Memorandum o razumevanju o saradnji u vezi sa slobodnim pristupom tržištu rada na Zapadnom Balkanu i Sporazum o saradnji u zaštiti od katastrofa na Zapadnom Balkanu. Tri potpisana dokumenta iz Skoplja nisu zvanično objavljena – nema ih na internet prezentacijama Vlade, ministarstava u zemlji i regionu, nema ih na sajtu predsednika Vučića i njegovim društvenim mrežama. Vlada Severne Makedonije je objavila zvaničnu izjavu trojice lidera, u kojoj se potvrđuje sve iz prethodnih, a novosti su najave zajedničkih projekata, kao što su Balkanska filmska komisija i Balkanski festival vina, kao i zanimljiva informacija da Rio tinto planira da investira 2,4 milijarde dolara u Srbiju (sic!).⁵ Pitanje koje se odmah nametnulo je: u kakvom su odnosu postignuti sporazumi sa Zajedničkim regionalnim tržištem, dogovorenim samo devet meseci ranije u Sofiji?

Ubrzanje ispod radara

Na sastanku na vrhu, održanom u Beogradu 4. novembra 2021. kojem, zbog najavljene ostavke i potencijalne smene, nije prisustvovao predsednik Vlade Zoran Zaev, već je Severnu Makedoniju predstavljao njegov zamenik Nikola Dimitrov,

⁴ <https://www.srbija.gov.rs/vest/565375/srbija-severna-makedonija-i-albanija-potpisale-tri-dokumenta-za-bolju-regionalnu-saradnju.php>

⁵ <https://vlada.mk/node/26063?ln=en-gb>

ponovljena je posvećenost postavljenom cilju. Obavljen je i sastanak s privrednicima sve tri zemlje, ali i Atlantskog saveta, međunarodne mreže nevladinih organizacija koje promovišu NATO pakt (sic!). Izraženo je nezadovoljstvo što dosad dogovoreno na političkom nivou nije sprovedeno na terenu, pa je najavljeno osnivanje implementacionog saveta koji će se starati o tome. Kruna sastanka je zajednička izjava „Budućnost proširenja – pogled iz regiona” koja je, za razliku od tri dokumenta iz Skoplja, javna. Integralno je objavljena na zvaničnoj veb-stranici predsednika Vučića.⁶ Nije pisana diplomatskim i administrativnim jezikom kao prethodna iz Novog Sada, već „iz srca” koje kuca, pre svega, politički i ekonomski. Na početku izjave se hvali skorašnja potvrda nedvosmislene podrške evropskoj perspektivi Zapadnog Balkana na Samitu na Brdu kod Kranja. Za nedostatak stvarnog napretka regiona ka EU optužuju se „upitni kapacitet Evropske unije da integriše nove članice, unutrašnje debate među državama članicama EU i bilateralni odnosi”. Naravno, ne pominje se da zemljama sa Zapadnog Balkana niko ne brani da, na primer, ostvare vladavinu prava i nezavisnost pravosuđa, da se bore protiv korupcije i organizovanog kriminala svake vrste u svojim zemljama – i da tako otklone prvu i očiglednu prepreku za „stvarni napredak regiona ka EU”. U nastavku je sve tačno, uostalom kao i u prethodnim deklaracijama i izjavama, a zaključuje se da treba ići napred i da prazan hod nije opcija (sic!), jer „Otvoreni Balkan je otvoren”.

Da se mislilo brzo i odlučno, dobili smo potvrdu već nakon manje od deset dana. U Nišu je 12. i 13. novembra organizovan radni sastanak, na kome je učestvovalo čak 160 predstavnika vlada, državnih uprava, institucija i privrednih komora Albanije, Severne Makedonije i Srbije. Zvaničnu vest o tome dobijamo s veb-stranice Privredne komore.⁷ Skup je završen dvama zaključcima, koji su potpisali ministri i predstavnici vlada Srbije, Albanije i Severne Makedonije. Zaključci, po staroj praksi, nisu javno objavljeni; više detalja smo saznali iz medija, a najpouzdanije sa Instagram profila ministra Siniše Malog. Zaključcima su definisane aktivnosti koje treba sprovesti do Samita koji se održava u Tirani krajem decembra 2021, a kako bi se unapredili slobodan protok robe, usluga i ljudi, kao i da se ukloni sve što tri ekonomije vide kao prepreke za regionalnu saradnju i razvoj.

Slobodna trgovina hranom i poljoprivrednim proizvodima je očigledno u središtu Otvorenog Balkana. Ministar poljoprivrede Srbije Branislav Nedimović je samo nekoliko dana posle sastanka u Nišu, već 17. novembra, „dodatno razgovarao o ideji Otvorenog Balkana” sa istim sagovornicima, ovog puta u Tirani.⁸

6 <https://www.predsednik.rs/lat/pres-centar/saopštenja/zajednicka-izjava-ucesnika-danasnjeg-sastanka-inicijative-otvoreni-balkan-buducnost-prosirenja-pogled-iz-regiona>

7 <https://pks.rs/vesti/u-nisu-poceo-sastanak-o-otvorenom-balkanu-5232>

8 <http://www.minpolj.gov.rs/ministar-nedimovic-u-tirani-danas-dodatno-razgovarao-o-ideji-otvorenog-balkana/?script=lat>

Da je, makar u Vladinim krugovima u Srbiji, novembar posvećen Otvorenom Balkanu dokazuje i interna trosatna konferencija na visokom političkom nivou, koju je 24. novembra organizovala Skupština Srbije pod nazivom „Otvoreni Balkan, put ka stabilizaciji, saradnji i prosperitetu regiona”.⁹ Najvažniji deo konferencije, i verovatni motiv za organizaciju, je prisustvo visokih zvaničnika Sjedinjenih Američkih Država. Osim odlazećeg ambasadora Godfrija, koji se obratio uživo, na konferenciji je preko video-linka o američkom pogledu na inicijativu govorio Gabrijel Eskobar, izaslanik predsednika Bajdena za Zapadni Balkan. Ukratko, Sjedinjene Države podržavaju Otvoreni Balkan, kao i sve druge inicijative koje vode ka Evropskoj uniji, a ova je posebno zanimljiva jer insistira na tržištu i ekonomskom razvoju. Za nastavak podrške je bitno da u Otvorenom Balkanu učestvuju svi iz zapadnobalkanske šestorke jer, po rečima Gabrijela Eskobara, drugačije nema smisla.

Kruna nedavnog sastanka je zajednička izjava „Budućnost proširenja – pogled iz regiona” koja je, za razliku od tri dokumenta iz Skoplja, javna. Nije pisana diplomatskim i administrativnim jezikom kao prethodne, već „iz srca” koje kuca, pre svega, politički i ekonomski (...) Za nedostatak stvarnog napretka regiona ka EU optužuju se „upitni kapacitet Evropske unije da integriše nove članice, unutrašnje debate među državama članicama EU i bilateralni odnosi”.

Za i(li) protiv

Malo neprijatne statistike pred kraj – bruto domaći proizvod (BDP) svih iz zapadnobalkanske šestorke, s preko 17 miliona stanovnika, jednak je onom koji napravi 5,5 miliona Slovaka. A prijateljska Slovačka, razume se, nije najrazvijeniji deo EU, već je u reforme, koje su suština evropskog puta, krenula iz sličnog političkog, ekonomskog, ali i mentalitetskog sklopa iz koga su mogli da krenu i zapadni Balkanci. *Status quo* nije neutralan – kao što neki pogrešno veruju – odlaganje, oklevanje, kašnjenje, pa i povremeno otvoreno izbegavanje razvoja koji vodi prema EU ima svoju cenu. Region taj račun uporno plaća tri decenije, u manjku prava i pravde, lošijim obrazovanjem i javnim zdravljem, propuštenim ekonomskim i svakim drugim razvojem i napretkom. A najskuplje region plaća u ljudstvu, više od 17 godina, od Martovskog pogroma, niko ne gine u rovu, logoru ili u sopstvenoj kući ili njivi, sada se danak plaća tako što se samo mirno i trajno iseljava baš u EU ili se jednostavno ne rađa.

9 <https://www.youtube.com/watch?v=I4DhydFWWcc>

Otvoreni Balkan zaslužuje podršku, a vredi onoliko koliko se zbog te inicijative stvarno popravljaju uslovi u kojima se posluje i živi u regionu. Inicijativa ima smisla onoliko koliko Evropskoj uniji približava (zasad) tri zemlje učesnice i ceo region, „nadaograđujući se na agendu Berlinskog procesa i uz fokus na brzu i prilagođenu realizaciju”, kako izričito stoji u zajedničkoj izjavi iz Beograda od 4. novembra 2021.

Uspeh Otvorenog Balkana meriće se i po tome koliko se sprovede već potpisani sporazumi i akcioni planovi u okviru Berlinskog procesa – pre svega aktuelni o Zajedničkom regionalnom tržištu sa akcionim planom od 2021. do 2024, potpisan pre tačno godinu dana, zatim Sporazumi o stabilizaciji i pridruživanju koji su potpisani sa svima iz šestorke i na kraju krajeva, koliko domaće vlasti ispunjavaju preuzete obaveze u pristupnim pregovorima Srbije i Crne Gore. Ako već Otvoreni Balkan ne može da pomogne, sigurno ne odmaže da se otvore pregovori sa onima s kojima još (neopravdano) nisu otvoreni, pre svega sa Severnom Makedonijom i Albanijom. Uspeh Otvorenog Balkana će biti uspeh i za samu EU, koja je Sporazumima o stabilizaciji i pridruživanju, kako im ime kaže, pridružila nevelike zapadnobalkanske privrede jedinstvenom evropskom tržištu.

Primetna je nelagoda koju zvaničnici EU imaju u vezi sa Otvorenim Balkanom: ne mogu ga kritikovati jer je dokaz da su barem neki regionalni akteri stvarno prigrllili regionalnu saradnju, koja je time postala „lokalno vlasništvo”, da iskoristimo frazu koja stoji u svakom projekta koji podržava EU. S druge strane, EU se, u svim svojim oblicima, prvi put oseća isključena iz regionalnih poslova i dogovora.

Od Novosadske deklaracije iz 2019, preko zajedničkih izjava iz jula i novembra 2021, lideri Otvorenog Balkana obećavaju da će ići korak dalje od postojećih regionalnih planova nastalih u krilu Berlinskog procesa – da postoji potreba da se oni „prošire i nadgrade”. „Ova inicijativa će nas učiniti boljim i učiniti Evropu boljom”, optimistično stoji u zvaničnoj izjavi iz Skoplja. Ukoliko se to stvarno desi, biće stvarno bolje za sve u regionu, za kretanje ljudi i proizvodnju i prodaju koja se dešava na tržištu od 17 miliona.

Sve dok je tako, svakome ko je iskren zagovornik evropskog puta Srbije, ili bilo koje druge zemlje iz regiona, ne preostaje ništa drugo nego da poželi uspeh Otvorenom Balkanu.

U isto vreme, kritikujemo manjak transparentnosti, nedostatak otvorenosti za javnost, to što svi potpisani memorandumima i zaključci nisu objavljeni, kao ni eventualna odluka o imenovanju članova implementacionog saveta, a upravo smo saznali da postoji šest radnih grupa, ali ne i njihov sastav, zaključke i mnogo toga što je nastalo kao rezultat rada na inicijativi tokom ove dve godine. Projektu kakav je Otvoreni Balkan, kome nedostaje naklonost javnosti i iskrena podrška domaćih i međunarodnih zainteresovanih strana, to svakako ne ide u prilog.

Primetna je nelagoda koju zvaničnici EU imaju u vezi sa Otvorenim Balkanom: ne mogu da ga kritikuju jer je dokaz da su barem neki regionalni akteri stvarno prigrllili regionalnu saradnju, koja je time postala „lokalno vlasništvo” (local ownership), da iskoristimo frazu koja stoji u svakom projekta koji podržava EU. S druge strane, EU se, u svim svojim oblicima, prvi put oseća isključena iz regionalnih poslova i dogovora.

Od trojice lidera nismo još uvek dobili objašnjenje koji je to deo u Akcionom planu za Zajedničko regionalno tržište iz 2020. koji će – zbog Otvorenog Balkana – biti unapređen, u odnosu na ono što bi inače dobili primenom Akcionog plana? U slučaju da takva „dodata vrednost” ne postoji, Otvoreni Balkan je samo autentičan pokušaj da se ispuni Akcioni plan za Zajedničko regionalno tržište, što, da se razumemo, nije malo.

Inicijativa Otvoreni Balkan treba da postane predmet oštrem kritike ukoliko se pokaže da je još jedan izgovor za izbegavanje korenitih promena, pre svega u vladavini prava, u zemljama potpisnicama ili ako ispadne naivan pokušaj da proces pristupanja EU svede isključivo na ekonomske aspekte. Četiri slobode i ekonomski razvoj su, naravno, bitni, ali ne i dovoljni preduslovi za ulazak u političko društvo evropskih država i naroda koje je zasnovano na zajedničkim vrednostima, solidarnosti i veri u zajedničku budućnost.

*Milorad Bjeletić
Beogradska otvorena škola*

Intervju, Bojan Elek

TEMA PROŠIRENJA EU JE ZA REDOVNE OKOLNOSTI

▶ **Imam utisak da mislimo da nas oni neće ovakve, a onda mi nećemo tamo jer nas oni neće ovakve. Nekako se i međusobno hrane ti narativi. Mislim da je i Timoti Garton Eš, kada su ga pitali gde je kraj Evrope, rekao je da je na zapadu to sasvim jasno, imamo okean, a na istoku ta granica nekako bleđi. Konstantno je preispitivanje gde su te granice Evrope i gde je Evropska unija. Da ste, recimo, pitali nekoga 1988. da li Poljska i Čehoslovačka pripadaju Evropi, rekao bi ne, a danas apsolutno nema sumnje da je tako. Verujem da bi u nekom procesu, nadam se 2030, možda neko rekao da Srbija pripada, ukoliko se potrudimo.**

Srbija je put ka EU počela pre dvadeset i jednu godinu. Nakon pada Miloševića i nakon demokratskih promena, Srbija se vratila svetu i Evropi. Očekivalo se da će brzo, zajedno s drugim državama regiona, postati članica evropske porodice. Međutim, umesto da raste podrška Evropi, rasli su samo problemi i izazovi koje je Srbija na tom putu morala da pređe – saradnja sa Hagom, problem Kosova, a od 2016. godine drastičan pad demokratije, kao i ugrožavanje slobode medija i vladavine prava.

S Bojanom Elekom, višim istraživačem Beogradskog centra za bezbednosnu politiku, razgovarali smo, između ostalog, o tome liči li Srbija na zemlju koja u ovom trenutku pregovara sa Evropskom unijom, ima li region i dalje evropsku perspektivu, kao i o tome da li je priključenje regiona pitanje bezbednosti Evrope ili simboličkog završavanja procesa njenog ujedinjenja nakon pada Berlinskog zida.

BOŠ: Kakva je veza između rodne ravnopravnosti, EU integracija i politike pomirenja?

Bojan Elek: Postoji dosta logična veza između pomirenja, rodne ravnopravnosti i evropskih integracija. U sektoru bezbednosti postoji *gender mainstreaming*, odnosno urodnjavanje sektora bezbednosti, insistira se na tome da je neophodno da se žene uključe u mirovne procese, a svega 3% ili 4% žena je potpisalo bilo kakav mirovni sporazum u svetu. Konkretno, ako gledamo pregovore Beograda i Prištine, jedina žena u mirovnom procesu bila je Edita Tahiri, a pre nje visoka predstavница za spoljnu i bezbednosnu politiku EU Federika Mogherini. Žene iz naših sredina generalno su sistematski isključene.

Izvor: bezbednost.org

BOŠ: Jedina žena koja je postigla sporazum jeste Ketrin Ešton.

BE: Da, ali u ime Unije. Kod nas je potrebno insistirati na tim stvarima, ne zato što je neophodno ispuniti kvotu od 30%, već zato što bi drugačije proces izgledao. Žene se drugačije odnose prema ratu. Smatra se da bi uključivanje žena doprinelo izgradnji mira i da nije Evropska unija ta koja insistira na rodnoj ravnopravnosti, pa čak i finansijski pomaže uključivanje žena u ove procese, mislim da o tome u našem društvu nikada ne bismo ni razgovarali.

BOŠ: Da li nam je potrebna podrška Evropske unije da dođemo do određene civilizacijske vrednosti?

BE: Da nije EU o mnogim pitanjima se ne bi razgovaralo. U procesu reforme sektora bezbednosti razgovaramo s Ministarstvom unutrašnjih poslova. Promene koje se dešavaju u sektoru ne bi se nikada desile da na njima ne insistira EU. Organizacije civilnog društva od početka reformskog procesa imaju stav da nije cilj da Srbija postane članica EU zbog samog članstva, već da se taj proces iskoristi za suštinsku demokratizaciju. Dvadeset i jednu godinu traje proces demokratskih promena. U međuvremenu smo dosta napredovali, ali je onda počeo *backsliding*, odnosno nazadovanje u tom procesu. Vratili smo se na fabrička podešavanja. Umesto da sada razgovaramo o, na primer, proaktivnim finansijskim istragama i tome kako policija može da uđe u trag prljavom novcu koji se pere u Srbiji, mi se vraćamo na to da li funkcioniše Skupština.

BOŠ: Zanimljivo je što si upotrebio sintagmu fabrička podešavanja...

BE: Hteo sam da kažem da smo se vratili na neke stvari koje smo mislili da su rešene, *fundamentals*, kako se zovu u rečniku EU. Prema novoj metodologiji proširenja, osnove su grupisane u klaster 1 i one podrazumevanju: kvalitet demokratije, kvalitet institucija, njihovu nezavisnost i profesionalnost. U Beogradskom centru za bezbednosnu politiku nekoliko godina unazad govorimo o zarobljenoj državi. Sve zemlje na Zapadnom Balkanu imaju elemente zarobljene države. Šta znači zarobljena država? To znači da umesto da država bude servis građana ona je oteta od građana i služi nekim, pre svega, političkim ili privatnim interesima. Ključno je pitanje: kako odobiti državu? Sve izgleda slično kako je izgledalo devedesetih. Postoje centri moći koji odlučuju o sektoru bezbednosti i koji nisu pod demokratskom kontrolom. Nemamo instituciju koja bi mogla da vrši demokratsku kontrolu jer Skupštinu, na primer, čini 95% poslanika koji podržavaju trenutnu Vladu.

BOŠ: Odgovornost je delimično i na EU. Legitimno je da građani posle dvadeset i jedne godine pomisle: šta više ta EU od nas hoće? Reforme već dvadeset i jednu godinu nismo uspeli da sprovedemo, možda mi i ne pripadamo toj EU?

BE: Kako da ne pripadamo? Svakako nismo članica, ali zavisi i kako vidimo EU. Unija ima sopstvene izazove, posebno poslednjih godina, ali mislim da nije mudro kriviti EU za sve ono što se dešava u Srbiji. Osnovna vrednost Unije je mir. EU je krenula kao Zajednica za ugalj i čelik, cilj je bio da se odmah nakon Drugog svetskog rata uvežu ekonomije tadašnje zajednice i da se izbegne sukob. Evropska unija je najuspešniji projekat izgradnje mira u istoriji. U EU nije bilo rata od tada. Integracija država članica se prelivala i u druge oblasti, pa tako sada postoji zajednička granica, tržište, zajednička spoljna politika u nekim oblastima...

BOŠ: U protekloj deceniji EU se nije često spominjala kao saveznik. Narativ da EU stalo nešto traži, pita, uslovljava prisutan je nezavisno od predstavnika vlasti u Srbiji. Koliko je takvo percipiranje EU naštetilo podršci među građanima?

BE: Definitivno je ključni problem narativ. Niko nije po prirodi stvari protiv EU. Konstantnim potenciranjem da EU stalno nešto novo izmišlja, tera nas na ovo ili ono, utiče se na percepciju građana o Uniji. Možete naći primer izjava predstavnika zemalja članica, ali ne možete nigde naći da EU insistira na tome da Srbija prizna Kosovo, jer to nije zvanična politika. Insistira se na tome da dođe do pomirenja i da se potpiše konačno pravno obavezujući sporazum.

////////////////////////////////////
Dvadeset i jednu godinu traje proces demokratskih promena. U međuvremenu smo dosta napredovali, ali je onda počeo backsliding, odnosno nazadovanje u tom procesu. Vratili smo se na fabrička podešavanja. Umesto da sada razgovaramo o, na primer, proaktivnim finansijskim istragama i tome kako policija može da uđe u trag prljavom novcu koji se pere u Srbiji, mi se vraćamo na to da li funkcioniše Skupština.
////////////////////////////////////

BOŠ: Kvantifikovani indeksi međunarodnih organizacija pokazuju da Srbija više ne pripada redu demokratskih država, dok je EU bila tiha kada je reč o kritici i na taj način davala podršku režimu koji urušava sve ono što je od demokratije ostalo.

BE: Bila je tiha, ali ne bih se složio s tim da daje podršku urušavanju demokratije. Ne možemo je (Evropsku uniju) posmatrati kao monolitni blok, kao jednog aktera, već tu ima različitih interesa. Primera radi – veliki je problem što je komesar za proširenje Evropske unije vrlo blizak saradnik Viktora Orbana. Varhelji umesto da nastupa ispred Evrope, on nameće agendu koju zastupaju neliberalne članice Unije.

BOŠ: Mnogi kažu da je to bio razlog zašto je Srbija ove godine dobila pozitivniji izveštaj Evropske komisije.

BE: Tako kažu i u Briselu. Mađarska bi volela da vidi Srbiju ovakvu kakva je sada priključenu EU. Evropska komisija godinama unazad ne može da dovede u red Mađarsku i Poljsku. Uskoro će biti organizovana Konferencija o budućnosti Evrope, na koju su pozvani različiti ljudi da razgovaraju o tome kakva bi to Evropska unija trebalo da bude.

BOŠ: Mađarska se u prethodnom periodu nametnula kao jedan od najvećih zagovarača napretka Srbije i njenog članstva u Evropskoj uniji. Njoj su se pridružile i ostale članice Višegradske grupe, čini se da je Srbija tom bloku najbliža. Koliko to šteti percepciji Brisela o Srbiji?

BE: Nisam siguran koliko šteti percepciji Brisela o Srbiji. Kod neliberalnih struja, očigledno je poželjno, kod ovih drugih zemalja koje su u tom drugom bloku, i koje su zaštitnice vladavine prava, rekao bih da šteti. Mislim da je ključno da se ojača demokratija i vladavina prava unutar same EU, a da mi, demokratizujući akteri u Srbiji radimo na tome da zaštitimo demokratiju. Rekao bih da su prvi test toga sledeći izbori. Situacija je jako slična kao 2015–2016. kada su se u Makedoniji dešavala politička previranja, gde smo imali posredovanje europoslanička dijaloga vlasti i opozicije, koji sada imamo u Srbiji. U Severnoj Makedoniji je možda bila druga tema, ali su slične okolnosti koje se s puno pažnje posmatraju u Briselu, u Vašingtonu, ali i u Moskvi, Peking.

////////////////////////////////////

Niko nije po prirodi stvari protiv EU. Konstantnim potenciranjem da EU stalno nešto novo izmišlja, tera nas na ovo ili ono, utiče se na percepciju građana o Uniji. Možete naći primer izjava predstavnika zemalja članica, ali ne možete nigde naći da EU insistira na tome da Srbija prizna Kosovo, jer to nije zvanična politika.

////////////////////////////////////

BOŠ: Od usvajanja nove metodologije EU je u regionu prisutnija politički i ekonomski, kako se to oslikava na stanje u društvu i percepciju građana o Uniji?

BE: EU ima problem sa imidžom. To je krivica s jedne strane EU, ali i vlasti u Srbiji. Na primer, Kina možda jeste bila prva koja je pomogla, ali je EU kasnije prevazišla po svim merilima pomoć koja je dobijena od Kine. Uvek je bilo evroskepticizma, ali s druge strane, evidentna je razočaranost proevropskih građana. Kada je Srbija dobila viznu liberalizaciju, 2009. godine, podrška članstvu EU je bila oko 75%, dok je sada padala i ispod 50%. Uprkos svim objektivnim pokazateljima, da li kroz novčanu pomoć, investicije, pomoć zdravstvu, školstvu, učešće u EU programima, pomoć civilnom društvu, Unija se nalazi na prvom mestu, ali to građanima Srbije nije uvek najjasnije. Mislim da je pogrešno sada ići okolo i govoriti koliko je milijardi evra investirano, jer je bitno da građani imaju neke vidljive i opipljive rezultate.

BOŠ: Čini se da se EU često ne snađe kako bi trebalo.

BE: I to je tačno, opet zavisi u kojim oblastima očekujete da se snađe. Opet, negde ne možete i da očekujete da se snađe, na nivou projekcije snage, grube sile, vojne moći. Jednostavno nije dizajnirana za to. Postoje struje u EU koje bi bile za to da se uvede kvalifikovana većina glasanja prilikom prijema zemalja u članstvo, da ne bi pojedinačne zemlje mogle da blokiraju. Na primer, ako je 26 članica saglasno, Bugarska ne bi mogla da uvede veto na otvaranje pregovora sa Severnom Makedonijom. To je jedan od predloga za reformu EU. To bi vodilo ka federalizaciji, ali bi dalo veću moć EU kao organizaciji da vodi malo usklađeniju spoljnu politiku. Mislim da treba pažljivo pratiti različite struje koje se zalažu za reforme unutar EU. Mislim da bi to Uniji koristilo.

BOŠ: Da li EU ovakve „greške” pravi nenamerno ili pokazuje da možda i nije toliko zainteresovana za region?

BE: U ovom trenutku, odnosno poslednjih nekoliko godina, EU nema kapacitete, a kada nema kapacitete nema ni želje. Tema proširenja EU je za neke normalne uslove i redovne okolnosti. Kada imate vanredne okolnosti, ne možete očekivati da se neko posvećeno bavi time, ili makar ne sa istom energijom i snagom kojom bi se bavio u redovnim okolnostima. To ne znači da treba da se odustane od proširenja, jer će se u nekom trenutku situacija promeniti. Umesto da se žalimo kako EU nas neće, bitno je setiti se da je bilo minimum tri trenutka kada smo mogli da uđemo, da smo se na vreme reformisali.

BOŠ: Živeo si u Edinburgu, kao i u Budimpešti. Kakva je percepcija Srbije unutar EU? Da li se na nju gleda kao na Trojanskog konja koju bi Rusija ili Kina ubacile da bi ostvarivale svoje interese ili kao na zemlju koja kulturno, politički, ekonomski i istorijski pripada Evropi?

BE: Kod nekih starijih ljudi, koji se sećaju devedesetih, i dalje postoji utisak da je ovo zemlja ratova, ubistava i kriminala. To se vidi i iz pojedinih medijskih izveštaja. Ono što je meni bilo poražavajuće, to je što za mlade Evropljane, budući da sam s njima bio u kontaktu u Britaniji, Mađarskoj i Americi gde sam neko vreme proveo, Srbija nije Evropa. Njima se Evropa završava tamo negde kod Budimpešte, gde su nekad bili na ekskurziji. Hrvatska jeste, lepo je more i od skoro je članica EU, dok ovaj deo uopšte nemaju u svojoj svesti. Mislim da je isto bitno i da je moja percepcija Srbije bila da mi zapravo jesmo evropski narod, jer kada god odete negde, uvidite upravo to, po tome kako naši gradovi izgledaju, kako se ophodimo u javnom prostoru, kakva nam je kultura. Mislim da je najveća greška ili krivica to što smo dozvolili da nas ubede da ne pripadamo Evropi nego nekom Orijentu.

BOŠ: Ko nas je to ubedio?

BE: Ne znam ko, ali imam utisak i da smo sami sebe ubedili da nismo tu. Imam utisak da mislimo da nas oni neće ovakve, a onda mi nećemo tamo jer nas oni neće ovakve. Nekako se i međusobno hrane ti narativi. Mislim da je i Timoti Garton Eš, kada su ga pitali gde je kraj Evrope, rekao je da je na zapadu to sasvim jasno, imamo okean, a na istoku ta granica nekako bleđi. Konstantno je preispitivanje gde su te granice Evrope i gde je EU. Da ste, recimo, pitali nekoga 1988. da li Poljska i Čehoslovačka pripadaju Evropi, rekao bi ne, a danas apsolutno nema sumnje da je tako. Verujem da bi u nekom procesu, nadam se 2030, možda neko rekao da Srbija pripada, ukoliko se potrudimo.

////////////////////////////////////
Sve zemlje na Zapadnom Balkanu imaju elemente zarobljene države (...) Ključno je pitanje kako odrobiti državu. Sve izgleda slično kako je izgledalo devedesetih. Postoje centri moći koji odlučuju o sektoru bezbednosti i koji nisu pod demokratskom kontrolom. Nemamo instituciju koja bi mogla da vrši demokratsku kontrolu jer Skupštinu, na primer, čini 95% poslanika koji podržavaju trenutnu Vladu.
////////////////////////////////////

BOŠ: Jesu li to neke optimistične prognoze o mogućem članstvu Srbije?

BE: Ne bih mogao da prognoziram, nada je tu možda bolja nego prognoza. Prognozirati stvari koje zavise od toliko mnogo faktora nije previše ni zahvalno. Nada postoji, i kod građana je isto primetna da Srbija nekako pripada tom prostoru.

BOŠ: Alumnista si Fondacije za otvoreno društvo. Svesni smo kampanje koja je postojala protiv Džordža Soroša u Mađarskoj, zemlji u kojoj si studirao. Kada uporedimo to sa Srbijom, gde se takođe mantra iz devedesetih o civilnom sektoru kao stranim plaćenicima, domaćim izdajnicima u potpunosti vratila, koliko je naporno za jednog mladog čoveka da radi i stvara u takvom okruženju?

BE: Iskreno, teško je. Postoje dve strategije. Jedna je da napraviš neku svoju malu oazu i da misliš da ako imam neki okeaj posao, platu, prijatelje i porodicu neću se baviti okolinom, biću zadovoljan takvim životom. Ali čim si u civilnom sektoru, baviš se društvom, to je druga strategija da pokušaš nešto da promeniš. Mi smo vrlo svesni toga koji su nam kapaciteti i mogućnosti. Ne možemo da dobijemo bitku protiv države koja traje već neko vreme. Pomenuću čuveni slučaj Spisak gde se organizacije i moje kolege targetiraju od strane Ministarstva finansija za pranje novca i finansiranje terorizma što je potpuno suluda ideja, ali to je način na koji se vrši pritisak na nas.

Autor: Filip Lukić

Intervju je realizovan kao deo podkasta „Druga strana priče“, koji je sniman u okviru projekta The Dialogue Challenge: Voicing OSF Alumni Perspective in the Western Balkans, koji sprovodi Beogradska otvorena škola uz podršku Fondacije za otvoreno društvo. Ceo intervju možete poslušati na linku.

COP26 i poruke koje donosi **TRENUTAK ISTINE U GLAZGOVU**

Uprkos tome što je na Samitu predsednik Srbije Aleksandar Vučić postavio relevantna pitanja u pogledu finansiranja borbe protiv klimatskih promena, Srbija je u Glazgovu iznela opšta mesta umesto konkretnih koraka koje će preduzeti kako bi smanjila emisije gasova sa efektom staklene bašte (GHG) i prilagodila se na izmenjene klimatske uslove. Zbog niskih klimatskih ambicija i predloženih izmena zakona koji će industrijskim postrojenjima omogućiti da nastave da rade bez integrisanih dozvola za kontrolu i sprečavanje zagađenja, Srbija je 10. novembra čak ponela i neslavnu titulu Fosil dana, zajedno sa SAD i Australijom.

Okvirna konvencija UN o promeni klime potpisana je u Riju, maja 1992. godine, i tada su se zemlje saglasile da je neophodno zajedničko i koordinisano delovanje svih strana u ograničavanju negativnih antropogenih uticaja na klimatski sistem. Kako bi se ovi ciljevi ostvarili, dogovoreno je da se na svakih godinu dana organizuju konferencije na kojima će se pregovarati o načinima na koji niskougledna budućnost može biti ostvarena.

Od prve Konferencije u Berlinu 1995. godine samo je prošlogodišnja odložena usled pandemije, dok su se ostale održavale redovno jednom godišnje. Ovi događaji predstavljaju svojevrsan diplomatski karneval i jedan od najvažnijih međunarodnih dešavanja u godini. Delegacije gotovo svih država sveta, brojne diplomate, naučnici, biznismeni, predstavnici civilnog društva, verski zvaničnici, novinari, aktivisti dolaze u grad koji je izabran kao domaćin i svi zajedno upućuju na urgentnost rešavanja klimatske krize.

Tokom četvrtine veka održavanja konferencije su dovele do **uspostavljanja različitih vrsta dogovora** – od mandata (Berlin 1995), protokola (Kjoto 1997), akcionih planova (Bali 2007), do sporazuma (Pariz 2015). Najsvetliji trenutak konferencija desio se upravo u Gradu svetlosti 2015. godine, kada je postignut Pariski klimatski sporazum.

Zašto je Pariz važan?

Pariz je bio domaćin 21. po redu konferencije partija i okupio je predstavnike 196 država sveta. Preko **36.000** ljudi učestvovalo je u dvonedeljnim pregovorima koji su doveli do usvajanja usaglašenog teksta klimatskog sporazuma. Sporazum je

usvojen 12. decembra, a stupio na snagu 4. novembra iduće godine, nakon što ga je trećina potpisnica usvojila u svojim parlamentima. U Parizu je urađeno ono što je inicirano tri godine ranije u južnoafričkom Durbanu, kada je na **COP 17** dogovoreno da je neophodno usvajanje novog klimatskog sporazuma do 2015.

Mnoge zemlje podnele su svoj novi NDC pre početka Samita u Glazgovu, na neke se čekalo do samog početka, a bilo je i država koje ih nisu predstavile. Među njima je i Srbija. Na osnovu podnetih novih NDC, UN procenjuju da će temperatura do kraja veka porasti za 2,7°C. Zemlje su tokom samog COP26 iznosile svoje nove ambicije koje nisu zvanično usvojene, ali pokazuju da bismo porast temperature do 2100. godine mogli da zadržimo na 1,8°C. Ove procene treba uzeti s rezervom budući da nisu zvanične i da zavise od doslednog sprovođenja datih obećanja. Svakako, i dalje smo daleko od 1,5°C.

Aspekt usaglašenosti je veoma važan budući da tela UN funkcionišu na principu političke ravnopravnosti, odnosno da svaka država sveta ima glas koji se jednako vrednuje. To znači da se bez obzira na veličinu, razvijenost, brojnost stanovništva, ekonomsku ili vojnu moć, glas svake države jednako računa pa je tako glas SAD, Rusije ili Kine ravnopravan s glasovima značajno

Izvor: [freepik.com](https://www.freepik.com)

manjih država kao što su Tuvalu, Maldivi ili Papua Nova Gvineja. Suprotstavljenost njihovih ciljeva značajno otežava pronalazačnije rešenja koje je prihvatljivo svim stranama, zbog čega su brojne konferencije bile neuspješne (Kopenhagen 2009).

Glavni cilj proklamovan Pariskim sporazumom odnosi se na ograničenje porasta globalne temperature značajno ispod 2°C (idealno do 1,5°C) do kraja ovog veka u odnosu na predindustrijski period. Ističe se potreba za povećanjem otpornosti najugroženijih država da se prilagode izmenjenim klimatskim uslovima, kao i za obezbeđivanjem finansijskih sredstava neophodnih za ostvarivanje nameranih ciljeva.

Presedan u odnosu na ranije postignute dogovore ogleda se u tome što Pariski sporazum ukida razliku između razvijenih država i onih u razvoju, te insistira na tome da svaka strana, u skladu sa svojim kapacitetima i mogućnostima, treba da pruži svoj doprinos u borbi protiv klimatskih promena. Upravo zato Sporazum iz Pariza ostavlja prostor svakoj državi da samostalno proceni koliko može doprineti u smanjenju emisija gasova sa efektom staklene bašte kroz definisanje tzv. nacionalno utvrđenih doprinosa (NDCs – *Nationally determined contributions*).

Pariskim sporazumom predviđeno je i postepeno povećanje ambicija u sprečavanju klimatskih promena i zaustavljanju globalnog zagrevanja. U godinama koje su nakon njega usledile održano je još četiri sastanka (COP22 – Marakeš, COP23 – Bon, COP24 – Katowice i COP25 – Madrid) koji su poslužili za dalju razradu i operacionalizaciju Pariskog sporazuma i bili

uvod u obeležavanje petogodišnjice od njegovog usvajanja ove godine u Glazgovu.

(Ne)dovoljne ambicije

Pet godina nakon održavanja Samita u Parizu i donošenja Pariskog sporazuma, dogodila se 2020. godina i pandemija koronavirusa. Kako nacionalno utvrđeni doprinosi (NDC) oko kojih su se predstavnici zemalja u Parizu usaglasili nisu dovoljno ambiciozni i neće dovesti do ostvarenja cilja održanja povećanja temperature daleko ispod 2°C, zemlje potpisnice su se složile da će na svakih pet godina predstavljati nove nacionalno utvrđene doprinose, odnosno povećavati ambicije koje će nas dovesti bliže cilju: ograničenja povećanja temperature na 1,5°C. S obzirom na to da se prošle godine nije održala, od ovogodišnje Konferencije u Glazgovu, koja je trajala od 1. do 12. novembra, puno se očekivalo.

Najpre, da će doneti povećanje klimatske ambicije, kao i pokretanje pitanja jačanja sistema za finansijsku podršku zemljama u razvoju. Pre 12 godina bogate zemlje sveta obavezale su se da će u Fond za podršku zemljama u razvoju, u adaptaciji na klimatske promene, uplaćivati 100 milijardi dolara godišnje, ali tu cifru nisu dostigle. Operacionalizacija Pravilnika o sprovođenju Pariskog sporazuma, koji je usvojen na prethodnoj konferenciji COP25 u Madridu, još je jedna od tema koja je bila očekivana, kao i rešavanje pitanja *loss and damage*, odnosno nadoknadu gubitaka koje najranjivije zemlje trpe zbog uticaja klimatskih promena.

Mnoge zemlje podnele su svoj novi NDC pre početka Samita u Glazgovu, na neke se čekalo do samog početka, a bilo je i država koje ih nisu predstavile. Među njima je i Srbija. Na osnovu podnetih novih NDC, UN procenjuju da će temperatura do kraja veka porasti za 2,7°C. Zemlje su tokom samog COP26 iznosile svoje nove ambicije koje nisu zvanično usvojene, ali pokazuju da bismo porast temperature do 2100. godine mogli da zadržimo na 1,8°C. Ove procene treba uzeti s rezervom budući da nisu zvanične i da zavise od doslednog sprovođenja datih obećanja. Svakako, i dalje smo daleko od 1,5°C.

Tokom dve nedelje u Glazgovu i mnoge druge inicijative su bile predložene i razmatrane u cilju smanjenja uticaja na klimatske promene. Među najbitnijim navođene su i inicijativa za smanjenje emisije metana. Metan je gas koji, iako ga ima značajno manje od ugljen-dioksida, ima veliki udeo u izazivanju efekta staklene bašte. Zbog toga je više od 100 zemalja potpisalo sporazum da će do 2030. smanjiti nivo emisija metana za 30% u odnosu na 2020. godinu. Potpisnice ovog sporazuma su mnoge zemlje koje emituju velike količine metana. Međutim, Kina, Indija i Rusija, koje su u prvih pet zemalja u svetu po emisijama tog gasa, nisu potpisale navedeni sporazum.¹ Pored toga, tokom prve nedelje pregovora, više od 100 zemalja potpisalo je i sporazum da će do 2030. zaustaviti deforestaciju na svojim teritorijama, uključujući i Brazil. Veliku pažnju privuklo je potpisivanje dogovora o napuštanju uglja do 2040. godine, od strane 45 zemalja. Ovaj dogovor potpisala je i Poljska, ali je uprkos tome poljska ministarka za klimu i životnu sredinu izjavila da će se napuštanje uglja u Poljskoj, ipak, desiti nešto kasnije, odnosno do 2049. godine.²

Dogovor oko sadržaja Glazgovskog klimatskog pakta postignut je 13. novembra. Mišljenja oko toga da li će ovaj pakt dovesti

Mišljenja oko toga da li će Glazgovski klimatski pakt dovesti do potrebnih promena su različita. Dok zemlje u razvoju smatraju da ambicije ponovo nisu dovoljno velike, mnoge razvijene zemlje smatraju da je ovo istorijski dogovor.

do potrebnih promena su različita. Dok neke zemlje u razvoju smatraju da ambicije ponovo nisu dovoljno velike, mnoge razvijene zemlje smatraju da je ovo istorijski dogovor. Ono što je drugačije u ovom dokumentu i što predstavlja značajan pomak u odnosu na sve prethodne jeste da se prvi put spominje mogućnost napuštanja fosilnih goriva. Međutim, u okviru Glazgovskog klimatskog pakta se, na insistiranje Indije, a uz

¹ <https://klima101.rs/metan-klimatske-promene-problemi-i-resenja/>

² <https://klima101.rs/cop26-pregled-prve-nedelje/>

ŠTA JE TO COP?

COP je akronim koji se odnosi na redovne godišnje sastanke – konferencije koje okupljaju države potpisnice Okvirne konvencije Ujedinjenih nacija o klimatskim promenama (UNFCCC) (*Conference of parties – COP*). Reč je o redovnim godišnjim sastancima na kojima se pregovara o načinima da svet zaustavi klimatske promene i mesto na kojem se određuje ton globalne klimatske politike. Broj koji se dodaje uz ova tri slova predstavlja redni broj održavanja samita pa se npr. COP26 odnosi na 26. po redu Samit Ujedinjenih nacija o promeni klime.

podršku Kine, umesto termina „napuštanje uglja” (*coal phase out*) na kraju našao termin „smanjena upotrebe uglja” (*coal phase down*). Ova promena je razočarala mnoge jer pokazuje smanjenje ambicija i nedovoljno čvrst stav u napuštanju fosilnih goriva kao glavnog izvora emisija gasova sa efektom staklene bašte. Na samom kraju, predsedavajući ovogodišnje konferencije Alok Šarma zaključio je da je dogovor istorijski, ali da će se uspešnost pakta spoznati tek nakon što se pokaže koliko su zemlje potpisnice ozbiljne u njegovom sprovođenju.³

Stav Evropske unije bio je da je neophodno naglasiti hitnost globalnog odgovora na klimatsku krizu, kao i potrebu za pravednom klimatskom tranzicijom na svetskom nivou.⁴ Evropska unija je, kao deo Zelenog dogovora koji se odnosi na umanjivanje uticaja klimatskih promena, postavila cilj dostizanja klimatske neutralnosti do 2050. godine. Međukorak Evropske unije u dostizanju ovog cilja je smanjenje emisija gasova sa efektom staklene bašte za 55% do 2030. godine, kao deo *Fit for 55* paketa.⁵

Srbija u Glazgovu

Srbija se na ovogodišnjem samitu ponela kao dak bez domaćeg zadatka. Nakon što je 2015. godine među prvim državama podnela sekretarijatu UNFCCC svoj prvi NDC, u Glazgovu se pojavila bez ažuriranog nacionalno utvrđenog doprinosa u postizanju ciljeva Pariskog sporazuma. Iako je pre samo godinu dana predsednik Srbije tokom Samita o klimatskoj ambiciji

³ <https://klima101.rs/samit-u-glazgovu-uspeh-ili-neuspeh/>

⁴ <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2021/10/06/council-sets-eu-s-position-for-cop26-climate-summit/>

⁵ <https://www.consilium.europa.eu/en/infographics/fit-for-55-how-the-eu-delivers-the-green-transition/>

2020 naveo⁶ da je Srbija spremna da do 2050. godine postane niskouglednično društvo, kao i da je spremna da poveća čak tri puta svoje ciljeve za smanjenje GHG emisija do 2030. godine – ništa od navedenog se nije dogodilo. Srbija i dalje nema usvojenu strategiju niskougledničnog razvoja (iako je ona pripremljena) i nije ažurirala svoj nacionalno utvrđeni doprinos (iako je proces započet još 2019. godine). Uprkos tome što je u Glazgovu predsjednik postavio relevantna pitanja u pogledu finansiranja borbe protiv klimatskih promena, Srbija je u Glazgovu iznela opšta mesta umesto konkretnih koraka koje će preduzeti kako bi smanjila emisije GHG i prilagodila se na izmenjene klimatske uslove. Zbog niskih klimatskih ambicija i predloženih izmena zakona koji će industrijskim postrojenjima omogućiti da nastave da rade bez integrisanih dozvola za kontrolu i sprečavanje zagađenja, Srbija je 10. novembra u Glazgovu čak ponela neslavnu titulu „Fossil dana”, zajedno sa SAD i Australijom.⁷

Više od 100 zemalja potpisalo je sporazum da će do 2030. smanjiti nivo emisija metana za 30% u odnosu na 2020. godinu. Potpisnice ovog sporazuma su mnoge zemlje koje emituju velike količine metana. Međutim, Kina, Indija i Rusija, koje su u prvih pet zemalja u svetu po emisijama tog gasa, nisu potpisale navedeni sporazum.

Činjenica je da je region Zapadnog Balkana izuzetno ranjiv na klimatske promene. Čak i ako se globalne emisije GHG stabilizuju, do kraja ovog veka Zapadni Balkan može da očekuje povećanje srednje godišnje temperature od 2,0°C do 3,0°C u odnosu na sadašnju klimu. Ukoliko globalne emisije GHG nastave da rastu, porast temperature će dostići 4,0°C–5,0°C u celom

regionu u poređenju sa srednjom današnjom temperaturom. To znači da će se već uočeni letnji toplotni talasi i suše povećati (po broju i intenzitetu) i da će do kraja veka preovladati suše širom regiona. Godišnja raspodela padavina će se dalje menjati, što će izazvati poplave kojima smo već svedoci. Klimatske promene će ugroziti zalihe pijaće vode, smanjiće se kvalitet i kvantitet poljoprivrednih prinosa, povećaće se letnja potrošnja energije za hlađenje i stvoriti uslovi za širenje novih bolesti.

Sudeći po iznetim informacijama u Glazgovu, Srbija nije spremna za ovakve posledice promene klime. Stoga nam je klimatska akcija potrebna – odmah.

*Lazar Jovčić
Tatjana Avramović
Mirjana Jovanović
Beogradska otvorena škola*

⁶ <https://www.danas.rs/vesti/politika/vucic-srbija-ce-do-2050-godine-biti-niskouglednicno-drustvo/>

⁷ <https://balkangreenenergynews.com/rs/srbija-dobila-nagradu-fossil-dana-zbog-odlaganja-primene-ekoloskih-dozvola-za-velike-zagadjivace/>

Referendum i Zakon o referendumu

POMAK NEDOVOLJAN, MOTIVI UPITNI

Skupština koja raspiše referendum mora, pre svog raspuštanja, da ga i potvrdi. Zato je januar poslednji voz da se na referendumu potvrdi akt o ustavnim promenama. Ukoliko se to ne desi u naredna dva meseca, izvesno je da će novi saziv Skupštine morati da pokreće proceduru izmene ponovo. No sudeći po uzburkanosti i agilnosti da se ovaj proces završi čim pre, čak navrat-nanos, deluje da ćemo u januaru imati izmenjen Ustav Republike Srbije. Nekome se baš žuri. Pitanje je samo: kome i zašto?

Sećate li se referenduma koji je održan oktobra 2006. godine? Pamтите li atmosferu ta dva izborna dana tokom procesa usvajanja, odnosno izjašnjavanja građana o novom Ustavu, tada ponovo samostalno, Republike Srbije?

Prilično agresivna kampanja – u čijem je središtu bilo potpirivanje osećaja ontološke nebezbednosti nacije, a usled mogućeg neželjenog scenarija za južnu srpsku pokrajinu – rezultirala je mršavim rezultatom (jedva preko 50% građana s pravom glasa izjasnilo se o referendumu) i narušavanjem demokratskih procedura (izborne jedinice su radile i nakon zvaničnog okončanja referenduma).

Nakon punih 15 godina tada izglasani Ustav je i danas na snazi, čime je nadmašio prosečan vek trajanja srpskog Ustava koji iznosi 14 godina. Međutim, došlo je vreme i za njegove promene. Prema važećim ustavnim pravilima, složena procedura za to podrazumeva čak dva puta obavezno izjašnjavanje dve trećine narodnih poslanika za promenu, tako što usvajaju Predlog o promeni Ustava (koji mogu podneti narodni poslanici, Vlada, Predsednik Republike ili 150.000 birača) i Akt o promeni Ustava. Narodna Skupština je dužna da usvojeni Akt o promeni Ustava stavi na republički referendum ukoliko se promena Ustava odnosi na preambulu, ustavna načela, uređenje vlasti i druge krucijalne delove Ustava, a promena je usvojena ukoliko je za nju glasala većina od izašlih birača.

Jedno „ali”

Međutim, kako to obično biva, u srpskom zakonodavstvu postoji začkoljica. Davno zaboravljeni i gotovo nikad nepromenjavani Zakon o referendumu i narodnoj inicijativi u članu 24. izričito navodi: Referendum je punovažan ako je na njemu

glasala većina građana koji imaju biračko pravo i koji su upisani u birački spisak u skladu s ovim zakonom. Kakva diskrepanca između Ustava i Zakona.

Vlast nevoljno menja pravila izbora sudija, samo u cilju zadovoljavanja kriterijuma EU, ali uz zadržavanje kontrole izbora što je više moguće. Da li iz ovog nedovoljno dobrog predloga možemo očekivati novi ustavni referendum za 15 godina?

Primitivši tu nesaglasnost najvišeg pravnog akta i njemu potčinjenog Zakona, vlastodršci u Srbiji su pokrenuli proceduru izmene, odnosno proceduru usvajanja novog Zakona o referendumu i narodnoj inicijativi, a sve to u sklopu šire inicijative za promenu Ustava Srbije, o kojoj bi birači trebalo da se izjasne 16. januara 2022. godine. Glavna odlika novog Zakona ogleda se u nepostojanju uslova za punovažnost referenduma, koja se odnosili na procenat izašlih birača. Srpski vlastodršci, umesto direktnog objašnjenja razlike dve verzije istog Zakona, koriste eufemizam usaglašavanje Zakona i Ustava na snazi.

Zbog Evrope, Kosova i(li) Rio Tinta

Motivi vlasti za ovakve promene mogu biti različiti. Recimo, izbegavanje ponavljanja scenarija i atmosfere od pre 15 godina ukidanjem cenzusa od 50% izašlih birača, kako bi se bez većih problema izglasale Ustavne promene izmena Zakona i Ustava, koja je ujedno i obaveza Srbije u sklopu evropskih integracija, olakšavanje korišćenja referenduma kao načina izjašnjavanja građana i podsticanje

Izvor: [Euronews.rs](https://www.euronews.rs)

direktno demokratije ili, u očima onih najnepoverljivijih, na mala vrata pripremanje terena za velike promene koje bi se odnosile na državne granice (Kosovo) ili strane investicije (Rio Tinto)?

Neposredno pre usvajanja Ustava 2006, Venecijanska komisija, savetodavno telo Saveta Evrope u oblasti prava sačinjeno od eksperata za ustavno pravo, izrazila je bojazan zbog preobimnog učešća Narodne Skupštine pri izboru sudija i tužilaca, čime bi se ugrozila nezavisnost sudske od zakonodavne vlasti. Već je tada bilo jasno da Ustav nije dovoljno dobar i da nije u saglasnosti sa evropskim zakonodavstvom. Zbog toga, čim je zakoračila na put ka Evropskoj uniji, Srbija se obavezala da

Referendumi su često korišćeni kao alatka u nedemokratskim društvima. Korišćenje referenduma i nepostojanje gotovo ikakvih demokratskih uslova da se oni održe, služe autoritarnom vladaru kao način da donese odluku do koje mu je stalo, sakrivši se iza građana kao da su je zapravo oni doneli.

promeni svoj najviši pravi akt, čime bi domaće zakonodavstvo približila dobrim evropskim praksama. Prema Akcionom planu za Poglavlje 23, izmene Ustava trebalo je da ugledaju svetlost dana pre nekoliko godina, no zbog političkih turbulencija i tromosti srpskih procedura sa ovim izmenama se kasnilo. Danas, 15 godina od usvajanja ne tako dobrog Ustava, domaći zakonodavci pokrenuli su proceduru njegove izmene sa ciljem da sudska vlast bude manje zavisna od druge dve grane. Predlog

izmena Ustava deo su akta o ustavnim promenama o kojem su poslanici razmatrali i potom 30. novembra usvojili, a koji zbog svoje sadržine mora ići na republički referendum.

Najznačajnije izmene se odnose na izbor sudija i tužilaca. Prema Ustavu na snazi, sudije biraju poslanici u Skupštini na prvi, trogodišnji mandat, a onda ih stručno telo odnosno Visoki savet sudstva bira na drugi, stalni mandat. Slično je s tužiocima, s tim što njih na stalni mandat bira Državno veće tužilaštva. Na taj način, politički akteri, odnosno narodni poslanici, jesu ti koji neprestano biraju sudije.

Prema predlogu izmena, smanjio bi se broj članova stručnog sudijskog i tužilačkog tela, a izbor njihovih članova bio bi ravnopravno podeljen između Narodne Skupštine i sudija. Time bi se smanjio uticaj neposrednog izbora sudija od strane zakonodavne, odnosno posredno izvršne vlasti, ali se ne bi rešio problem na koji upućuju stručnjaci iz oblasti prava.

Korak napred, ali nedovoljan

Nezavisni stručnjaci i stručna udruženja smatraju da iz procesa izbora sudija i tužilaca treba u celosti isključiti Skupštinu i na taj način obezbediti nezavisnost jedne grane vlasti od druge dve. Predložena izmena jeste pomak, ali nedovoljan. Čini se da vlast ne želi da u potpunosti prepusti izbor sudija sudijama, već želi da zadrži svoj uticaj na pravosuđe.

Odnos vlasti prema izmenama dobro dočarava Ivica Dačić koji, s mesta predsednika Narodne Skupštine, poručuje: „Čitav život se žalite na to kako se biraju sudije i tužiocima. Je l' sad to menjamo? Pa šta hoćete? Kako vas nije sramota da sad to kritikujete, pa nisam ja to tražio. Ja hoću da Skupština i dalje bira sve. Eto, ja sam vlast. Ja hoću da Skupština radi sve.”

Drugim rečima, vlast nevoljno menja pravila izbora sudija, samo radi zadovoljavanja kriterijuma EU, ali uz zadržavanje kontrole izbora što je više moguće. Da li iz ovog nedovoljno dobrog predloga možemo očekivati novi ustavni referendum za 15 godina?

Problem broj 2

Ukoliko je posredan ili neposredan motiv Vlade, odnosno Ministarstava pravde i državne uprave i lokalne samouprave, a na čiji predlog je pokrenut čitav proces izmene Ustava i Zakona, približavanje referendumu građanima i njegovo upražnjavanje u donošenju odluka kao dela neposredne demokratije, nailazimo na drugi problem.

Referendumi su često korišćeni kao alatka u nedemokratskim društvima. Korišćenje referendumu i nepostojanje gotovo ikakvih demokratskih uslova da se oni održe, služe autoritarnom vladaru kao način da donese odluku do koje mu je stalo, sa-

////////////////////////////////////
Motivi vlasti za ovakve promene mogu biti različiti. Recimo, izbegavanje ponavljanja scenarija i atmosfere od pre 15 godina ukidanjem cenzusa od 50% izašlih birača, kako bi se bez većih problema izglasale ustavne promene izmena Zakona i Ustava, koja je ujedno i obaveza Srbije u sklopu evropskih integracija, olakšavanje korišćenja referendumu kao načina izjašnjavanja građana i podsticanje direktne demokratije ili, u očima onih najnepoverljivijih, na mala vrata pripremanje terena za velike promene koje bi se odnosile na državne granice (Kosovo) ili strane investicije (Rio Tinto).
 //////////////////////////////////////

krivši se iza građana kao da su je zapravo oni doneli. Takav način vladavine je daleko od demokratskog, a politikolozi bi ga okarakterisali kao plebiscitarni cezarizam.

Za one najnepoverljivije strah od promene Ustava i usvajanja Zakona bez uslovnog cenzusa, odnosno ukidanje uslova za važenje referendumu, značio bi stvaranje prostora za manipulaciju i postavljanje suštinski važnih referendumskih pitanja, uz već pomenuto prebacivanje odgovornosti na građane. Za Kosovo već možemo da pretpostavimo kako bi izgledalo

referendumsko pitanje, dok za Rio Tinto teško da možemo da imamo i najblažu ideju. Zato, o tome naknadno, kada se izmene na referendumu potvrde.

Za te potrebe, Vlada Srbije trebalo bi da uđe u referendumsku kampanju. Ona bi se neminovno poklopila sa izbornom kampanjom, jer je predviđeni datum održavanja referendumu samo dva i po meseca pre održavanja vanrednih parlamentarnih, beogradskih lokalnih i predsedničkih izbora početkom aprila.

Skupština koja raspiše referendum mora, pre svog raspuštanja, da ga potvrdi. Zato je januar poslednji voz da se na referendumu potvrdi akt o ustavnim promenama. Ukoliko se to ne desi u naredna dva meseca, izvesno je da će novi saziv Skupštine morati da pokreće proceduru izmene ponovo. No, sudeći po uzburkanosti i agilnosti da se ovaj proces završi čim pre, čak navrat-nanos, deluje da ćemo u januaru imati izmenjen Ustav Republike Srbije. Nekome se baš žuri. Pitanje je samo: kome i zašto?

*Branislav Cvetković
 Beogradska otvorena škola*

EU, Srbija i položaj žena KOME TREBA FEMINIZAM?

Borba za rodnu ravnopravnost predstavlja dugotrajno nastojanje da se žene i muškarci tretiraju kao apsolutno ravnopravni članovi društva. Međutim, sveprisutni i duboko ukorenjeni patrijarhalni šabloni i danas udaljavaju žene od ravnopravnog uživanja prava i sloboda. Iako su neki odmakli u pomenutoj borbi, još ne postoji društvo koje bi se moglo nazvati rodno ravnopravnim.

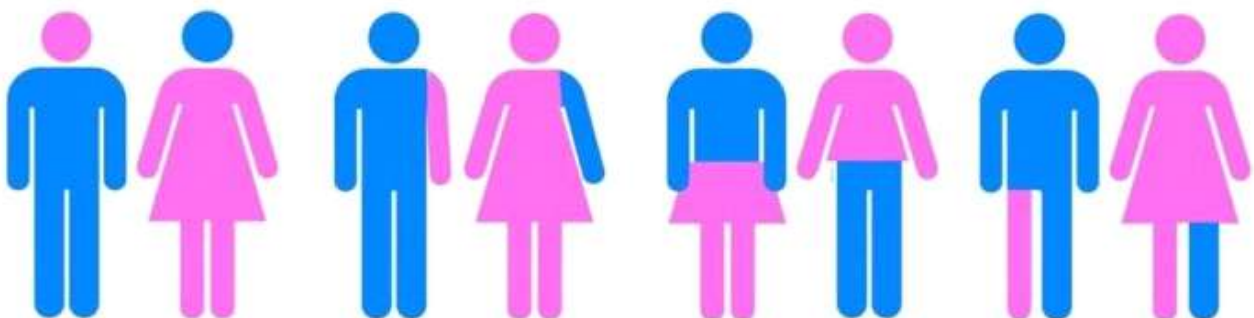
U 2021. godini žene provode dva i po puta više vremena radeći kućne poslove u odnosu na muškarce. Legitimizacijom obrazaca nejednakosti i podržavanjem rodni stereotipa i uloga ovo se stanje neprekidno održava. Prema istraživanju koje je sprovela Agencija Ujedinjenih nacija za rodnu ravnopravnost i osnaživanje žena, vrednost neplaćenog ženskog rada na mesečnom nivou je veća od prosečne plate u Srbiji. Resursi poput vremena, novca i znanja nisu jednako dostupni muškarcima i ženama, a rodni jaz se ponavljanjem ovih naučenih oblika društvenih ponašanja dodatno produbljuje. Suočavanje žena sa svakodnevnom diskriminacijom u društvu postalo je ustaljeni obrazac koji se preslikava na sve druge životne sfere. Rodni pristup oblastima u kojima su žene izložene nejednakom tretmanu omogućio bi uspostavljanje odgovornog sistema u kome žene ne bi bile tretirane kao manje vredne, sposobne ili manje uspešne.

Mapiranje potreba i problema s kojima se žene suočavaju jasno ukazuju na poziciju u kojoj se one nalaze, a nivo ostvarene rodne ravnopravnosti znatno se razlikuje od zemlje do zemlje. Tako indeksi rodne ravnopravnosti služe kao dobar pokazatelj stanja u društvu. Prema podacima Koordinacionog tela za rodnu ravnopravnost, u odnosu na 2014. godinu, kada je objavljen prvi Indeks o rodnoj ravnopravnosti, Srbija je popravila svoj rezultat za 5,6 poena. Iako ovaj indeks pokazuje dobre rezultate,

Prema istraživanju koje je sprovela Agencija Ujedinjenih nacija za rodnu ravnopravnost i osnaživanje žena, vrednost neplaćenog ženskog rada na mesečnom nivou je veća od prosečne plate u Srbiji. Resursi poput vremena, novca i znanja nisu jednako dostupni muškarcima i ženama, a rodni jaz se ponavljanjem ovih naučenih oblika društvenih ponašanja dodatno produbljuje.

Srbija je i dalje daleko od društva koje možemo smatrati rodno ravnopravnim.

Međutim, stagnacija unapređenja rodne ravnopravnosti prisutna je i u Evropskoj uniji. Tamošnji ovogodišnji indeks jasno je ukazao da ne postoji značajan napredak u njenom ostvarenju. Osim toga, prisutna je i velika razlika između država članica. Dok Švedska tradicionalno prednjači u unapređivanju položaja žena, na začelju se ovaj put našla Grčka. Stanje rodne ravnopravnosti u Srbiji, ali i Evropskoj uniji, predstavljeno ovim indeksima, jasno ukazuje da je pred nama još puno istrajnog rada i udružene borbe, kako bi se uspostavio pravedan i odgovoran sistem koji će ravnopravno tretirati i žene i muškarce.

Tržište rada – lakmus test (ne)ravnopravnosti

Potrebno je dati poseban osvrt na pitanje rodne (ne)ravnopravnosti na tržištu rada i u sferi radnih odnosa. Naime, nasuprot stalnim naporima EU, neravnopravan tretman (žena) kada je reč o radnim odnosima i zapošljavanju ipak ostaje prisutan. Ženama je po pravilu teže da nađu zaposlenje, a češće su i žrtve neopravdanog otkaza.

Odraz neravnopravnosti u ovoj sferi jeste (i) postojanje jaza u zaradama na nivou EU – prema podacima iz 2019. godine, jaz u zaradama između muškaraca i žena je (bio) preko 14%, što znači da žene u proseku zarađuju 14% manje u odnosu na muškarce. Jaz je najviši u Estoniji, a najniži u Luksemburgu. Štaviše, podaci iz ranijih godina ukazuju na to da se ovaj jaz veoma sporo smanjuje (u proteklih devet godina, svake godine se smanjivao za manje od 2%), odnosno da je neophodno dosta vremena kako bi se on otklonio.

Odraz neravnopravnosti u ovoj sferi jeste (i) postojanje jaza u zaradama na nivou EU – prema podacima iz 2019. godine, jaz u zaradama između muškaraca i žena na nivou EU je (bio) preko 14%, što znači da žene u proseku zarađuju 14% manje u odnosu na muškarce. Jaz je najviši u Estoniji, a najniži u Luksemburgu.

S jedne strane, jaz u zaradama je posledica toga što su žene često manje plaćane za isti posao u odnosu na svoje muške kolege, dok se s druge strane javlja kao posledica angažovanja žena na niže plaćenim poslovima, iako imaju potrebne kvalifikacije i za više plaćene poslove.

U tom smislu, važno je napomenuti da je stanje u praksi u raskoraku s pravnim okvirom. Naime, ne treba zaboraviti da je princip jednake zarade za rad jednake vrednosti ustanovljen u samim osnivačkim aktima EZ/EU, kao i sekundarnom zakonodavstvu EU. Štaviše, eliminisanje rodno zasnovanog jaza u zaradama jedan je od ključnih ciljeva EU strategije za rodnu ravnopravnost za period 2020–2025. Ipak, u praksi put nije nimalo lak.

Poređenja radi, rodni jaz u zaradama u Republici Srbiji prema podacima za 2018. godinu (je) iznosi(o) 8,8%. Iako je u komparativnom smislu u pitanju manji platni jaz u odnosu na prosek u zemljama EU, neophodno je preduzeti dodatne korake na putu ka ravnopravnosti (i u ovoj sferi). Interesantno je napomenuti, kada je reč uopšte o stopi zaposlenosti, da je stopa zaposlenosti žena za skoro 15% manja u odnosu na stopu zaposlenosti muškaraca u RS.

Razlozi jaza u zaradama u EU (ali i globalno) odnose se na tzv. stakleni plafon, odnosno činjenicu da žene ne rade na najvišim pozicijama, segregaciju u obrazovanju i na tržištu rada, ali i nejednakost u obavljanju neplaćenog rada, gde spadaju i porodične dužnosti.

Pandemijsko pogoršanje

Štaviše, pandemija izazvana virusom SARS-COV-2 je negativno uticala na privredu globalno posmatrano, pa u tom smislu ni EU nije izuzetak. Dalje reperkusije stanja privrede se manifestuju kroz gubitke poslova, smanjenje zarada i druge negativne posledice u sferi zapošljavanja i radnih odnosa. Iako su negativne posledice pandemije COVID-19 prisutne kada je reč o svim radnicima, važno je imati na umu da one naročito pogađaju zaposlene žene. Drugim rečima, pandemija COVID-19 negativno utiče (i) na pitanje rodne ravnopravnosti. U tom kontekstu, stopa zaposlenosti u 2019. godini na nivou EU je iznosila 79% za muškarce, a 67,3% kada je reč o ženama, dok je opšta stopa zaposlenosti opala u 2020. godini usled pandemije COVID-19 (što se posebno negativno odražava na žene).

Iako su negativne posledice pandemije COVID-19 prisutne kada je reč o svim radnicima, važno je imati na umu da one naročito pogađaju zaposlene žene. Drugim rečima, pandemija COVID-19 negativno utiče (i) na pitanje rodne ravnopravnosti.

EU ulaže stalne napore i preduzima dalje korake radi prevaziđenja rodno zasnovanog jaza u zapošljavanju i radnim odnosima, a u prilog tome svedoče *Work-life balance* direktiva iz 2019. godine, predlog direktive o transparentnosti (zarada), kao i predlog direktive koja bi se odnosila na žene na najvišim pozicijama, odnosno postizanje ravnopravnosti kada je reč o najvišim pozicijama. Eliminisanje jaza u zaradama ne samo da je važan cilj, već bi takođe imalo pozitivan uticaj na razvoj privrede, kao i smanjenje siromaštva.

Rodno zasnovano nasilje, neravnopravnost na tržištu rada i u radnim odnosima, kao i postojanje indeksa koji ukazuju na rodnu (ne)ravnopravnost pokazuju da je otpor obaveza, uspostavljanje dodatnih mera neophodno i da je feminizam – potreban svima.

Miljana Jovanović
Mina Kuzminac
Beogradska otvorena škola

Saradnja civilnog društva i javne vlasti **ŠIROK PROSTOR ZA POBOLJŠANJE**

Koliko zapravo organizacije civilnog društva (OCD) saraduju s donosiocima odluka? Ako saraduju, kakvog je kvaliteta saradnja? S kakvim se izazovima suočavaju i jedni i drugi? U svom poslednjem istraživanju, BOŠ tim je pokušao da odgovori na ova pitanja, vođen idejom da je aktivno civilno društvo, uključeno u procese donošenja odluka, jedna od osnova demokratskog sistema.

Analizom propisa i anketiranjem predstavnika 14 ministarstava, 62 jedinice lokalne samouprave i 124 predstavnika OCD pokušali smo da damo doprinos razumevanju praksi u okviru kojih organi javne vlasti i organizacije civilnog društva saraduju kako bi pripremali, donosili i pratili primenu javnih politika i propisa. Posebna pažnja je posvećena pitanju – kako trenutno izgleda učešće OCD u konsultacijama, javnim raspravama, radnim grupama i radnim telima na nacionalnom i lokalnom nivou iz perspektive predstavnika javnih vlasti, a kako iz perspektive OCD?

Pravni okvir

Analiza pravnog okvira pokazala je da je on u poslednjih nekoliko godina unapređen i da postoje dovoljno široke mogućnosti za učešće organizacija civilnog društva u procesima donošenja odluka. Međutim, propisi nisu u potpunosti usklađeni, što izaziva sumnju u to da se pozivanje OCD na učešće u donošenju propisa može, po potrebi, izbeći. Neki mehanizmi za uključivanje OCD nisu obavezujući, te organi javne vlasti u određenim slučajevima i ne pozivaju organizacije za donošenje propisa.

Nalazi pokazuju da predstavnici organa javne vlasti i OCD nisu uvek upoznati s pravnim okvirom (...) Tako, oko trećina ispitanih predstavnika organa državne uprave i jedinica lokalne samouprave navodi da uopšte nije upoznata s različitim nivoima saradnje sa OCD.

Kao što smo naveli, praksa uključivanja nije u potpunosti uspostavljena, a i kada postoji često nije obezbeđena njena delotvornost, u smislu stvarnog uticaja na sadržinu usvojenih dokumenata, što je problem prepoznat i u važećem strateškom okviru. Zbog toga su naše preporuke za unapređenje prakse na svim

nivoima vlasti: jasnije definisanje obaveza organa javne vlasti da sprovode konsultacije i javne rasprave i dosledno sprovođenje obaveze konsultovanja sa organizacijama civilnog društva.

Ko šta (ne) zna

Takođe, nalazi pokazuju da predstavnici organa javne vlasti i OCD nisu uvek upoznati s pravnim okvirom. Više od trećine ispitanih predstavnika OCD navodi da uopšte ne poznaje odredbe Zakona o planskom sistemu koje se odnose na obaveze organa državne uprave u izradi dokumenata javne politike, s razlikama između konsultacija i javnih rasprava, modelima učešća javnosti u pripremi nacrtu zakona i drugih propisa i akata i nivoima saradnje sa OCD u procesima donošenja propisa.

Oko trećina ispitanih predstavnika organa državne uprave i jedinica lokalne samouprave navodi da uopšte nije upoznata s različitim nivoima saradnje sa OCD, dok oko četvrtine ili više ispitanih predstavnika JLS nije upoznato sa organizovanjem javnih rasprava prema Zakonu o lokalnoj samoupravi, kao ni procedurama za imenovanje članova u radne grupe i stalna i privremena radna tela JLS.

Putokazi u četiri nivoa

Smernice za uključivanje organizacija civilnog društva u procese donošenja odluka je dokument čiji je cilj da pruži podršku organima državne uprave i lokalne samouprave kako bi bolje razumeli i unapredili postojeće okvire saradnje sa OCD. Prema Smernicama postoji četiri nivoa uključivanja od najslabijeg do najvećeg: informisanje, savetovanje, uključivanje i partnerstvo.

Kada je u pitanju primena različitih nivoa uključivanja OCD prema Smernicama za uključivanje organizacija civilnog društva u procese donošenja propisa, može se zaključiti da sve tri grupe

Izvor: BOŠ arhiva

aktera najčešće navode informisanje kao način uključivanja, kao i pojedine vidove savetovanja, dok su svi ostali nivoi uključivanja ređe navođeni. Posmatrajući konkretne mehanizme uključivanja, može se zaključiti da određeni broj ministarstava i JLS i dalje ne objavljuje izveštaje o rezultatima konsultacija, javnih rasprava, radnih grupa i radnih tela JLS, kao ni informacije i obrazloženja o prihvaćenim ili odbijenim predlozima i sugestijama.

O teškoćama, iz tri ugla

Predstavnici državnih organa koji su učestvovali u istraživanju često su navodili da nisu imali teškoće u vezi sa organizovanjem konsultacija, javnih rasprava ni radnih grupa i radnih tela.

Predstavnici JLS su najčešće navodili da je izazov s kojom se suočavaju nepostojanje kompetentnih zainteresovanih strana za učešće u konsultacijama i javnim raspravama, kao i

Izvor: BOŠ arhiva

nezainteresovanost organizacija za učešće u radu radnih grupa i stalnih ili privremenih radnih tela. Organizacije civilnog društva vide veliki broj teškoća u ovim procesima i na nacionalnom i na lokalnom nivou. Neadekvatno informisanje, kratki rokovi za dostavljanje komentara i izostanak povratnih informacija su neke od glavnih barijera s kojima se suočavaju, kao i nedovoljno dobra komunikacija o rezultatima rada radnih grupa i radnih tela i netransparentnost njihovog rada.

Obaveza svih nas je da branimo dijalog i da insistiramo na zajedničkom odlučivanju organizacija civilnog društva i organa javne vlasti, svesni da je odgovornost koju pred nas stavljaju strategije i zakoni različita, ali da je lična odgovornost koja proizilazi iz obaveze da se borimo za zajedničko dobro jednaka za sve.

Zaključci

Bez zajedničkog delovanja osećaj nerazumevanja za stavove i motive zainteresovanih aktera jača, naročito kada su u pitanju konkretna rešenja zajedničkih problema. Ovo nerazumevanje je praćeno dehumanizacijom aktera uključenih u proces, koje izaziva osećaj nepoverenja, nezadovoljstva i konačno, potrebu za revanšizmom onih koji imaju velika i iskrena očekivanja od učešća u procesima donošenja odluka i realnu potrebu da se svakodnevni, životni problemi na ovaj način rešavaju.

Obaveza svih nas je da branimo dijalog i da insistiramo na zajedničkom odlučivanju organizacija civilnog društva i organa javne vlasti, svesni da je odgovornost koju pred nas stavljaju strategije i zakoni različita, ali da je lična odgovornost koja proizilazi iz obaveze da se borimo za zajedničko dobro jednaka za sve.

Ova analiza predstavlja naš mali doprinos unapređenju celokupnog okruženja za partnerstvo u procesima donošenja odluka između: javnih vlasti, organizacija civilnog društva i građana. Nadamo se da će rezultati ove analize i preporuke biti korisne predstavnicima javnih vlasti, organizacijama civilnog društva i svim drugim zainteresovanim stranama koje, kroz zajedničko delovanje, rešavaju probleme, prepoznaju razvojne potencijale, brane javno dobro i grade društvo koje je bolje i više demokratski za sve nas.

Aleksandra Đurović
Vladimir M. Pavlović
Goran Radlovački
Beogradska otvorena škola

BOŠ
BEOGRADSKA
OTVORENA
ŠKOLA

CIVILNO DRUŠTVO ZA
UNAPREĐENJE PRISTUPANJA
SRBIJE EVROPSKOJ UNIJI

Švedska
Sverige

Beogradska otvorena škola
Bulevar oslobođenja 177,
11000 Beograd, Srbija

T: +381 60 3061 342

E: eupregovori@bos.rs

W: eupregovori.bos.rs i www.bos.rs

S: facebook.com/bos.rs

PROGOVORI O PREGOVORIMA

Beogradska otvorena škola

Stalo nam je do vašeg mišljenja –
ukoliko imate komentar, kritiku ili sugestiju
kako da poboljšamo Bilten, javite nam
se na mejl eupregovori@bos.rs.

Ukoliko ne želite da nastavimo da vam šaljemo Bilten,
o tome nas možete obavestiti na isti mejl.

Molimo vas da imate razumevanja ukoliko vam
nakon odjave stigne naredni broj Biltena –
sistemu treba vremena da prepozna
izmene u broju pretplatnika.